

ULUSLARARASI MEHMET AKİF ERSOY SEMPOZYUMU

Sanatı - Kişiliği - Milli Mücadeledeki Yeri

**Mehmet Akif'in Balıkesir'e Gelişinin
91. Yıldönümü Anısına**

ULUSLARARASI MEHMET AKİF ERSOY SEMPOZYUMU

Yayına Hazırlayanlar
Doç.Dr. Mehmet Narlı
Doç.Dr. Ertan Örgen
Okut. Ruhi İnan
Araş. Gör. Fatma Sönmez
Numan Özel

Katkılarından dolayı
Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve
Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne
ve Balıkesir İl Özel İdaresi'ne teşekkür ederiz.

ISBN: 978-605-359-497-0

T.C. Balıkesir Valiliği
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- 2011 -

Grafik - Tasarım - Baskı ve Cilt
Dileksan Kağıtçılık San. Tic. Ltd. Şti. - Balıkesir
(0266) 281 13 03

MEHMET AKİF ERSOY
Sanatı / Kişiliği / Millî Mücadeledeki Yeri

MEHMET AKİF ERSOY'UN HASTALIĞI VE ÖLÜMÜ

Veli ABA *

Özet: İstiklal Marşı'nın şairi Mehmet Akif Ersoy, o günkü yönetimde bulunanlarca, Birinci Meclis'teki çalışmaları ve tutumu nedeniyle muhaliflerden kabul edilmiştir. Sürgüne gitmeye zorlanmıştır. Araştırmanın kronolojik çerçevesini Akif'in Mısır'a gönüllü sürgünü ve Mısır'da hastalanmasından ölümüne kadarki süreç oluşturmaktadır. Bildirimiz literatür taraması yapılarak ve Akif'i tanıyanların anıları kullanılarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, Akif'in Mısır'a gidiş nedeni ve yaşadığı tıbbi problemleri gözler önüne sermektir. Tedavi sürecinin gündelik hayatını nasıl etkilediği, bu süreçteki temasları ile ölümünün kamuoyunda hangi düzeyde algılandığı ve defin işlemleri irdelenmiştir. Hayatının son on bir yılını Mısır'da geçirmiş olan Akif, 1935 yılının ilkbaharında Mısır'da uzun süre kalan yabancıların sıklıkla yakalandığı siroz ve sıtma hastalığına yakalanmıştır. Tedavi amaçlı olarak 1935 yılı Haziran ayının sonlarında Lübnan'a ve oradan da Antakya'ya gitmiştir. Akif, fiziki rahatsızlığının yanı sıra eşinin hastalığı nedeniyle ruhsal anlamda da sıkıntılar yaşamıştır. Akif, 17 Haziran 1936'da İstanbul'a dönmüş, İstanbul'da ailesi ve yakın dostları tarafından karşılanmıştır. Kadim dostu Abbas Halim Paşa'nın yakınları onu Beyoğlu'nda Mısır Apartmanı'ndaki bir daireye yerleştirmişler. Tüm tedavilere rağmen 27 Aralık 1936'da vefat etmiştir. Türk Milleti'nin değerlerinin sözcüsü olan Akif'in yalnızlaştırılması ve ötekileştirilmesi çabaları, milletçe kabul görmemiştir. Amerikan mandasını savunan, Millî Mücadele'ye kayıtsız kalan birçok yazar ve şairi devlet töreniyle defneden o günün hükümeti Akif'e ilgisiz kalmıştır. Sahipsiz bir cenaze olarak Beyazıt Camii'ne gelen Akif'in naaşı cenaze namazından sonra, Edirnekapı Mezarlığı'na on binlerce üniversiteli gencin omuzları üstünde, Kâbe örtüsü ve Türk bayrağına sarılarak taşınmıştır. İstiklal Marşı ve Kuran-ı Kerim okunarak defnedilmiştir.

Giriş

Milletlerin tarih sahnesinde etkili ve uzun süre kalmalarını sağlayan bazı ortak değerler ve şahsiyetler vardır. İnsanları ortak değer paydasında toplayan ve ayakta tutarak ona ivme kazandıran bu şahsiyetler, milletlerin hafızasında önemli yer tutar.

*Osmaniye Kültür Müdürlüğü

MEHMET AKİF ERSOY

Sanatı / Kişiliği / Milli Mücadeledeki Yeri

Şüphesiz yakın dönem tarihin en önemli simalarından biri de Mehmet Akif Ersoy'dur. Kendisiyle ilgili yayınlarda Mısır'da geçirdiği yıllar ve hastalıkları pek de işlenmemiş ve gölgede kalmıştır. Akif'in hayatında, Mısır'da hastalanması, tedavi için Lübnan ve Antakya seyahatiyle ölüm ve defin işlemleri hep boşlukta kalmıştır.

Literatür taramasında Akif'in hastalığı üzerine müstakil bir çalışmanın yapılmadığını tespit ettik. Dolayısıyla bu bildirinin temel amacı Mehmet Akif'in, tıbbi problemlerini gözler önüne sermektir. Yine gündelik yaşamını nasıl etkilediği de konumuz içerisinde yer alacaktır. Ayrıca tedavi süreci, bu süreçteki temasları ile ölümünün kamuoyunda hangi düzeyde algılandığı da irdelenecektir.

Bildirimiz literatür taraması yapılarak ve Akif'i tanıyanların anıları kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın kronolojik çerçevesini Akif'in Mısır'da hastalanmasından ölümüne kadarki süreç oluşturmaktadır.

1. Mısır'da Hastalığının Ortaya Çıkışı

2.

Mehmet Akif sağlığında kendi sürgününü gerçekleştirerek, İstiklal Marşı'nı yazdığı ülkesinden tam 11 yıl uzakta kalmayı göze alarak Mısır'a gidecektir. Yakın arkadaşlarından Neyzen Tevfik'in kardeşi Baytar Şefik Kolaylı, onun Mısır'a gidiş sebebini daha doğrusu gitmeye mecbur kalışını şu şekilde nakletmektedir:

"Pendik Bakteriyoloji hastanesi müdürü idim. Akif bana geldi. Yanında Prof. Fazlı Yegül de vardı. Yarın Mısır'a gideceğini ve arz-ı vedâa geldiğini söyledi. Çocuklarının tahsil ve terbiye çağı olduğunu, şimdi Mısır'a gitmekle çocuklarının tahsillerini sekteye uğraması muhtemel bulunduğunu ileri sürerek, kararından vazgeçmesinde ısrar ettik. Akif, büyük bir hüznün ve teessür içinde dedi ki: 'Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar. Ben, vatanını satmış ve memlekete ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum'" (Şengüler, 1992: 359).

Şefik Kolaylı bu hatırayı anlatırken çok büyük bir heyecan ve teessür içinde idi, sanki o günü aynen yaşıyordu. İlâve etti:

"Arkadaşlar, Akif'e yobaz dediler, softa dediler, geri kafalı dediler, şapka giymemek için Mısır'a gitti dediler, inkılâbı hazmedemedi dediler. Hayır, arkadaşlar hayır, Akif, cumhuriyete inanmıştır. Akif bu vatanın selametini ve bu memleketin yükselmesini herkesten çok istemiştir. Akif, vatan sevgisini aile sevgisinin üstünde tutmuştur. Bir vatan haini gibi arkasında polis hafiyesi gezdirilmesine ve adım adım takip edilmesine tahammül edemediği için öz vatanını terk etmek ve Mısır'a gitmek zorunda kalmıştır" (Şengüler, 1992: 359).

Gönüllü sürgüne gidişle ilgili Akif'i hasta yatağında tanıma fırsatı bulan Dr. Mahmut Kobaner'in şu hatıratı dikkat çekicidir:

¹ Adana'nın Ceyhan -eski adı Hamidiye- ilçesinde, 1909 yılında doğdu. İstanbul Tıp Fakültesini kazanıp tıp

"Osmaniye'de birlikte olduğumuz bir sohbet toplantısında millî ve manevî değerlere sahip çıkılmadığından, yeni neslin bozulmaya başladığından söz açıldığında "Bak oğul sana bir olay anlatayım da dinle, dedi:

- O zaman öğrendim Mehmet Akif'in Mısır'a gönüllü sürgün gittiğini. Çünkü ülkeyi terke zorlamışlar o zaman. Peşinde hafiyeler, taciz etmeler, Mürteci Akif, Arap Akif gibi aşağılayıcı söz ve tavırlar onu çok üzmüş" (Aba, 2008: 573).

Mehmet Akif hayatının son on bir yılını Mısır'da geçirmiştir. Akif, Mısır'da adeta hayatının ikinci yarısına başlamış Hilvan'dan âlim ve edip bir kişi olan Mısırlı dostu Abdulvehhab Azzam'ın teklifiyle Kahire Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Türkçe dersi vermeye başlamıştır. Akif, bu vesileyle içinde bulunduğu inzivadan bir parça kurtularak Mısır'ın aydınlarıyla tanışma ve öğrenci yetiştirme fırsatı bulmuştur (Deliçay ve Katory, 2006: 77; Sılay, 2009:163-164).

Mısır'a vardktan on yıl sonra, 1935 yılının ilkbaharında Akif'in sağlığı bozulmaya başladı. Bir sabah kalktıklarında eşi İsmet Hanım:

"- Efendi, galiba sen sarılık olmuşsun, diye uyardı.

Akif önce kollarına, sonra da aynada yüzüne dikkatle baktı, gözlerinin akı bile sararmıştı. Aynı gün bir hekime göründüler. Şiddetli baş ağrısı ve kansızlıkla ilgili şikâyetlerine ilaç ve perhiz tavsiyeleriyle evlerine döndüler. Perhize çok dikkat etmesi gerekiyordu. Çok sıvı alacaktı ama tuzlu yemeyecekti. Birkaç gün içinde zayıfladı, gül yüzündeki pembelik soldu, rengi koyulaşmaya başladı. Halsiz, bitkin ve iştahsızdı. Kahire'nin tanınmış hekimlerine muayene oldu, "müsteşfede hastanede- tetkikleri yapıldı. Artık bazen kontrol, bazen de hacamat² için Kahire'deki doktorlara taşınmaya başladılar. Hastalık değişik bulgular veriyordu. Saatler süren karın ve baş ağrılarıyla birlikte, üşüme ve titreme nöbetleri, sırlısklam terleme ve en az bir saat süren yüksek ateşle sonlanıyordu. Hastalığa 'Karasu Humması' diyenlerin yanında, karaciğer ve dalağın büyüdüğünü, karın ve kol-bacak şişmelerine bakarak 'Bu bir karaciğer hastalığı olan sirozdur!' teşhisi koyanlar da vardı. Nihayet yapılan konsültasyonla siroz teşhisi kesinleşti" (Sılay, 2009: 174).

Mehmet Akif Mısır'da yaşadığı dönemde özellikle Mısır'da kalan yabancıların sıklıkla

eğitimine başladı.1938 yılında mezun oldu. Toplam olarak 58 yıl doktor olarak hizmet verdi ve 1996 yılında Osmaniye'de vefat etti. Üniversitedeki hocaları: Atatürk'ünde müşavir tabiplerinden olan, Ord. Prof. Dr. Akil Muhtar Özen, Ord. Prof. Dr. Mazhar Osman, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp ve Mehmet Akif'i de tedavi eden Prof. Dr. Osman Tugan, hatırlayabildikleri hocalarıdır. O zamanlar tıp fakültesi Haydarpaşa Hastanesi'ndeydi, bazı özel hastanelere de öğrencileri staja gönderirlerdi. Kobaner, Nişantaşı Sağlık Yurdu'nda stajda iken Akif'i tanımıştır.

² Hacamat olmak iki omuz arasından, sırttan, başın arka tarafından yahut vücudun herhangi bir yerinden tedavi maksadıyla bardak, şişe veya boynuzla kan aldırma işlemidir. Belli bir hastalığın tedavisi olmaktan ziyade kan fazlalığının vücutta meydana getirdiği rahatsızlıkları gidermek için kullanılan geleneksel bir tedavi usulüdür.

MEHMET AKİF ERSOY

Sanatı / Kişiliği / Milli Mücadeledeki Yeri

yakalandığı siroz³ hastalığına yakalanmıştır. Sirozdan başka bir de malarya, yani sıtma⁴ olduğu da ortaya çıktı. Mısır'ın yakıcı ve tropikal sıcaklarından uzak ve serin bir yerde hava değişimi yapmasına karar verildi. Hilvan hastanesinde doktorlarla, evinde de eşi ve çocuklarıyla tartışılıp biraz rahatlatma ümidiyle 1935 Haziran'ının sonlarında Lübnan'a gitmesine karar verildi.

2. Lübnan ve Antakya'da Hastalığının Seyri

1935 Temmuz'unun son haftasında İskenderiye'den kalkan bir yolcu vapuruyla hareket edip Beyrut iskelesinde karaya indi. Hem seyahati hazırlayan, hem de yolculukta kendisine eşlik eden ve bütün ihtiyaçlarını karşılayan Abdul'ilah Bey (Mısır'da yayınlanan Enbâü's-Şarkıye Gazetesi Müdürü) Beyrut'ta onu doktora götürüp muayene ettirir. Doktor muayenesinde Akif'in sirozdan başka sıtma hastalığına da yakalandığı teşhisi teyit edilir. Doktorun Akif'e yüksek rakımlı bir yerde istirahat etmesini tavsiye etmesi üzerine Abdul'ilah Bey onu Âliye yakınlarındaki Sûk ül-Garp Köyü'ne götürerek Funduk el Haccara -Otel Haccara-ya yerleştirir. Burada hem tedavi olup, hem dinlenmektedir (Tekin, 2009: 517; Sılay, 2009:175). Ancak Akif'in Lübnan'da sıtma nöbetleri artmaya başlamıştır. "Hilvan'dayken kendisini arasıra yoklayan sıtma nöbetleri onu burada da rahat bırakmaz. Sabahları sırılıkam terlemiş halde kalkmaktadır. Bu yüzden kendisine aşı yapılır" (Tekin, 2009: 517).

Mehmet Akif'in Lübnan'da bulunduğunu haber alan Antakya eşrafından Bereketzâde Cemil Bey, Akif'in eski talebelerinden olan Ali İlmî Bey'i Beyrut'a göndererek, kendisini Antakya'ya davet etti. Bunun üzerine Mehmet Akif, 9 Ağustos 1935'te Antakya'ya geldi. Aşağıda daha detaylı anlatacağımız bu seyahatte Akif, Antakya'da üç hafta kadar kalacak ve Cemil Bereket Bey'in konağına misafiri olacaktır:

"8 Ağustos 1935 tarihinde Sûk ül-Garp köyünden ayrılarak Antakya'ya doğru yola çıkarlar. 9 Ağustos 1935'te Antakya'ya gelirler. Akif, hükümet konağı yakınında Cemil Bereket Bey'in konağında kalmaktadır. Kendisini ziyarete gelenleri burada kabul etmektedir. Hastalığı yüzünden sıkıntılı olan Akif'in kaldığı konağın bir cephesi Asi nehrine bakmaktadır. Bu güzel manzara bir nebze sıkıntılarını azaltmakta, Cemil Bereket Bey de Akif'e çok hürmet etmekte, en iyi şekilde ağırlamaya çalışmaktadır. Ali İlmî Bey de Akif'i bir an olsun yalnız bırakmamakta, başka bir şeyle meşgul

³ Siroz karaciğerin kronik süregen-bir hastalığıdır Karaciğer sirozunun en önemli nedenleri, geçirilmiş viral hepatit hastalığı ve alkolizmdir. Hücreleri ve organdaki besleyici maddeleri tüketir, karaciğer hücrelerinden beslenen siroz hücreleri artık hastalığın ve hücre ölümünün nedeni olmuştur Hastalığın belirtileri: Başlangıçta iştahsızlık, çabuk yorulma, bulantı, kabızlık, midede ağırlık duygusu, aşırı gaz, ayaklarda ödem (şişlik), hafif ateş görülebilir. Hasta geceleri gündüzden daha çok idrar çıkarır ve sonunda en ağır belirti olan karın boşluğunda sıvı birikmesi ortaya çıkar

⁴ Malarya-sıtma- dişi anofel cinsi sivrisineklerde bulunan parazitlerin, insanları ısırmasıyla meydana gelen, nöbetler halinde ateş ve titremeye neden olan, yaygın bir hastalıktır. Sıtmanın bir diğer adı malaryadır Tedavi edilmediği takdirde ölümcül olabilir. Kişi, yorgun ve iştahı azalır. Bunun dışında baş, bacak, sırt ağrıları görülebilir. Sıtma nöbetinde ilk görülen durum, titremedir. Titreme sırasında, ateş yükselir. Sıtmanın ilerlediği durumlarda karaciğer ve dalakta büyüme görülür.

Hacamat, Siroz ve Sıtma hakkındaki bilgiler Uzman Doktor Hasan Gani Bey ile 10 Ocak 2011 tarihinde Osmaniye Devlet Hastanesi'nde yaptığımız görüşmeden derlenmiştir. Dr. Gani Bey, 05 Ocak 1968 doğumlu olup Osmaniye Kadiri ilçesi kütüğüne kayıtlıdır ve Osmaniye'de ikamet etmektedir Uzman bilgileri için teşekkür ederiz.

MEHMET AKİF ERSOY

Sanatı / Kişiliği / Milli Mücadeledeki Yeri

olmamaktadır. Akif, gördüğü büyük ilgiden ve samimi misafirperverlikten çok memnundu. Burada hem tedavi görüyor, hem de tebdîl-i hava ediyordu. Perhiz yaptığı için karaciğeri nispeten rahatlamıştı ama yine de neşesi yoktu. Sıtması da henüz geçmemişti. Bu yüzden 22 Ağustos günü bir aşı daha yaptırdı" (Tekin, 2009: 518).

Bir gün ikinci vakti Mehmet Akif, beraberindeki grupla birlikte yine Asi nehri kenarında gezintiye çıkmıştır. Dost ve hayranlarının oluşturduğu grup hem ağır ağır yürümekte, hem de aralarında konuşmaktadırlar. Kışlanın aşağı tarafındaki Lâfüt denilen yere geldiklerinde duraklarlar, çevreyi seyredeler. Burada Ali İlmi, Mehmet Akif'e Antakya'yı nasıl bulduğunu sorar. Akif, buranın çok güzel bir yer olduğunu belirtir, ancak sağlık yönünden rahatının olmadığını, üzerine bir ağırlığın çöktüğünü söyler. Ümitsiz bir hali vardır. Gençler, rahatsızlığından dolayı kendisini teselli ederler. Bundan sonra Ali İlmi bu defa, "Üstadım, Antakya için bir şiir lütfeder misiniz, hatıranız olur" diyerek bir şiir isteğinde bulunur. Bunun üzerine Akif, batıda gurup vakti oluşan manzaraya, Asi'nin akşam güneşi altında renkli pırıltılar yaparak akıp giden sularına, bir de Kışla'daki direkte dalgalanan Fransız bayrağına bakar. Sonra Antakya'nın anavatan'dan ayrı kalmasından duyduğu derin üzüntüyü dile getiren şu kıt'ayı söyler:

"Vîrânelerin yasçısı baykuşlara döndüm
Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.
Gül devrini bilseydim onun, bûlbûl olurum,
Yâ Rab, beni evvel getireydin, ne olurdu?..."

Şiiri dinleyenlerin hepsi bütün derinliğiyle anlamış, gözleri dolmuştu. Bu şiiri hemen defterine not eden Ali İlmi, daha sonra okullar açıldığında lisede öğrencilerine yazdırıp ezberletecektir (Tekin, 2009: 519). Daha sonra üç hafta kaldığı Antakya'dan Beyrut'a oradan da Mısır'a dönecek olan Akif, bu şehrin sağlığı üzerinde bıraktığı olumlu etkiyi başka yerde bulamayacaktır. Mısır'da ise hastalığı her geçen gün ağırlaşacaktır.

Mehmet Akif, fiziki rahatsızlığının yanı sıra ruhsal anlamda da sıkıntılar yaşıyordu.

"Mehmet Akif, Mısır'daki ilk iki yılını yalnız geçirmişti. Bu sırada Abbas Halim Paşa'nın sarayının karşısındaki küçük bir köşkte misafir edildi. Ondan sonra ailesini yanına getirtti. Hilvan'ın kenarında, çöl yanında küçük bir yere taşındı. Erkek çocukları başıboş kalmış haylaz olmuştu. Eşi şifasız bir sinir hastalığına tutulmuştu" (Şengüler, 1992: 363).

Eşinin hastalığı kimi zaman üstadın türlü sıkıntılar çekmesine sebep oluyor, en hassas yeri olan aile hayatında da rahatsız olması gerçekten üzüntü verici bir durumdu. Onun bu sıkıntısıyla ilgili yakın dostu İhsan Efendi, şöyle demişti:

"Akif Bey'in bir talihsizliği vardı ki, hiç sormayın! Akif Bey, çileli bir insandı. İnsan evlenir. Evinde mes'ud olur, rahat eder, zihnini vücudunu dinlendirir. Dışarıda yorulup üzülse, evinde teselli bulur, rahat eder... Fakat Akif'in evi, maalesef bir matemhane idi. Hanımı, bilhassa son zamanlarda, had safhada sinir rahatsızlığına duçar olmuştu.

MEHMET AKİF ERSOY

Sanatı / Kişiliği / Millî Mücadeledeki Yeri

Evhamlar içindeydi. Sinir krizleri geçiriyordu. Devamlı ilâç kullanırdı. Zevcesi, Akif Beyin ikinci bir hanımı olduğuna kani idi. Akif Bey, 'Hanım, bütün hafta beraberiz, bir cuma günü namaza, İhsan Efendi'ye gidiyorum. İstersen oraya da gel beraber gidelim, seni de evine bırakırım...' dese de fayda etmez; kadıncağız:

*'Aaa, ben uyuduktan sonra, sen gidiyorsundur...' dermiş.
Hatta komşularda düğünler olur, def sesleri duyulunca:
'Akif'in düğünü oluyor.' dermiş." (Düzdağ, 2007b:377- 378).*

Mehmed Akif'in, Mısır'a çektiği manevi çileyi anlamak için, kendisinin «Bir Arıza» ve «İkinci Arıza» manzumelerini dikkatle okumak yeterlidir:

*Ma'mure-i dünyâyı dolaştıysa da, yer yer,
Son son, «Hadi sen, kumda biraz oynal» demişler»
Yahu! Sorunuz bir: Bakalım takati var mı?
Kaynarken adam oynamak ister mi? Sarar mı?*

Vatanından ayrı kalışı Akif'i çok yormuştu, onu yıpratana sadece siroz ve sıtma değildi. Akı ve gönlü devamlı memleket meseleleriyle meşguldü. Mehmet Akif'i çok seven Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey, şairin şöyle dediğini nakletmişti:

"İbrahim Bey, ben yalan söylemem; Allah'ım şahittir, yemin de etmem... Yeminim olsun ki, mecalim kalmadı; kendimi toparlayamıyorum. Bu yapılanlar bana çok ağır geldi. Perişanlığımın derecesini size şöyle anlatayım: Secde-i sehivsiz-yanılma secdesiz- namaz kılamaz oldum. Yahu namazda dalıp gidiyorum. Zihnim öyle perişan..." (Düzdağ, 2007b:114).

Yine Mehmet Akif yakın dostlarından İhsan Efendi'ye mevcut durumunu şöyle ifade etmiştir:

"Bitkinim yahu! Halim kalmadı. Biz memleket bu hâle gelmesin diye, on beş sene koştuk, çalıştık, yazdık... Olan oldu. Şimdi elden ne gelir?" (Düzdağ, 2007b:154).

3.Mehmet Akif'in İstanbul'a Dönüşü ve Son Günleri

1935'in sonuna doğru Akif'in hastalığı ağırlaştı. Artık Mısır'dan da sıkılmıştı ve memlekete dönmeyi özlüyordu. Hastalığının artması İstanbul'a olan özlemini daha da arttırıyordu.

"Artan hastalığı ile dermansız vücudunu kalın bastonuna yükleyerek, bir gün, bu dükkândan o "vatansız sokağa" çıkınca Hüseyin Suad'la karşılaşılıyor. Bir derdini bir ferde almış üç sene söylememişken bu sefer dayanamıyor:

*-Bu iklim insanı kemiriyor! diyor.
Hüseyin Suad:*

MEHMET AKİF ERSOY

Sanatı / Kişiliği / Milli Mücadeledeki Yeri

- *Niçin İstanbul'a kalkıp gelmiyorsun? diye soruyor ve bunu o kadar tabîî sesle soruyor ki "İstanbul'a gelmek" birdenbire tabîîleşiyor, çakan bir şimşek kadar birdenbire! Akif'in gözleri parlıyor" (Kuntay, 2005: 165)*

Akif, 17 Haziran 1936'da İstanbul'a döndü. Vatan topraklarından uzakta ölmek korkusuyla İstanbul'a geldiği zaman bir kemik külçesi halinde idi. Siroz, onu harap etmiş, bir deri bir kemik haline getirmişti. İstanbul'a geldiğinde en yakın dostları bile onu tanımakta güçlük çekiyorlardı. Bizzat kendisi, 'canlı bir cenazeden farksızım!' diyordu. İstanbul'da ailesi, Mithat Cemal ve Fuat Şemsi gibi yakın dostları tarafından karşılanmıştı. İstanbul'da gayet ciddi bir tedavi gördü, hastanede yattı. İstanbul'a gelmek demek aslında onun için hastaneye gelmek demekti (Deliçay ve Katory, 2006: 75-78).

Kadim dostu Abbas Halim Paşa'nın yakınları onu Beyoğlu'nda Mısır Apartmanı'ndaki bir daireye yerleştirdiler. Üç-dört gün sonra ise tedavisi için Nişantaşı Sağlık Yurdu'na yatırıldı. Prof. Dr. Osman Tugan tarafından tedavi edildi. Sirozdan başka, laboratuvar araştırmalardan sonra bir de Akif'e İnoperabl karaciğer kanseri teşhisi konmuştu. Tedaviden sonra tekrar Mısır Apartmanı'na kendisine ayrılan daireye götürüldü ve bakımı için, ölmeden önce çekilen son resminde de görülen Mari Mañenko adlı bir Rus kadını hemşire olarak tutuldu. Sonra Halim Paşa'nın Alemdağı'ndaki Baltacı Çiftliği'ne götürülüp dinlenmesi sağlandı. Baltacı Çiftliği'nde Akif'i rahat ettirecek tedbirler alınmıştı. Halim Paşa, çocuklarının öğretmeni olmasından dolayı ona çok saygı duyuyordu. Abbas Halim, son Osmanlı sadrazamlarından Said Halim Paşa'nın küçük kardeşiydi. Şecere itibarıyla eski Mısır valilerinden Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın sülalesinden geliyordu. Akif'in dostluğu bu münevver ve kaliteli insanla hayatının sonuna kadar devam edecekti (Sılay, 2009: 157-190).

Üstat buranın havasından, suyundan, huzurundan istifade edecek, burada yemesine-içmesine dikkat edecekti. Avrupa'dan getirilen ilaçlarını kullanacaktı. Alemdağı'nda olmak onu cidden sevindirmişti. Üstat, Alemdağı'nda halısını yeşil ağaçların altına serdi ve uzandı, bu yeşilliğin içinde gezip dolaştı. Fakat kendisine öyle bir ilaç verilmişti ki Alemdağı gezisinin bütün zevkini zehir ediyordu. Bu ilacı andıkça:

- *İngiliz tuzu yok mu, bunun yanında şerbet gibi bir şey. Günde bir defa içilse neyse... Fakat bir defa içip, oh bitti, dedikten sonra sıra ikinci defaya geliyor, bu yüzden Alemdağı seferinden bir şey anlamıyorum (Çantay, 2008: 409).*

Tıbbî müdahale için on beş günde bir şehre getiriliyordu. Bu geliş ve gidişler için Halim Paşa, ona özel otomobilini tahsis etmişti. Mehmet Akif çiftlikte üç ay kalmıştı. (Kuntay, 1986: 148-149; Şengüler, 1992: 367).

Bir takım sözde aydınların dışında sivil halk ve sevenleri onun yanına koşuyor, ona sevgi gösteriyordu. Akif'i hasta yatağında bile muhalif görenler vardı. Dr. Mahmut Kobaner bu durumla ilgili şu hatıratı nakleder:

"Yıl 1936 tıp fakültesi öğrencisiydim. Aylardan Haziran-Temmuz gibiydi. Bir hastayı tanıdım. Adeta hastaneye terk edilmişti. Üstatlardan pek ilgilenen de yoktu. Arkadaşlar kendi aralarında konuşuyorlar, daha üst sınıflardan duymuşlar inkılâp muhalifi, mürteci Akif, Arap Akif v.s diye, merak bu ya; kim bu hasta diye arayıp buldum. Ne göreyim oğul bizim İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif'miş. Meğerki bizim Akif bazılarına göre sakıncalı imiş. Dini cephesi ağır basan biriymiş. Peşinde hafiyeler, taciz etmeler, mürteci Akif, Arap Akif gibi aşağılayıcı söz ve tavırlar onu çok üzmüş. Bu milletin İstiklal Marşı'nı yazan bütün topraklarımızda en çok onun yazdığı şiirleri, marşları okunan bir adama hain muamelesi yapılması, adamı yer bitirir be oğul. Merhumun hastalığı iyice ilerlemişti. Hastanede ne özel bakıcıları vardı ne de yeterli kadar ilgilenen. Yakınları gelir onlar da horlanırdı. Bazı dostları gelir giderdi. Akif onların da gelmesini yorulmasını istemezdi. Ben ona ilgi gösterirdim. Arkadaşlar hocalardan çekinirlerdi. Defalarca altını ben değiştirdim bakımını yaptım. Akif'i daha yakından tanımam da böyle başladı." (Aba, 2008: 573).

O zamanlar bir tıp öğrencisi olan Kobaner'in anlattıkları Türk gençliğinin Akif'e nasıl sahip çıktığının bir kanıtıdır. İstanbul'daki son günlerinde bütün eski dostları ve sevenleri devamlı olarak kendisini ziyaret etmişler, sevdiği hafızlar ona istediği kadar Kur'an okumuşlardı.

Onu sevenlerin ne kadar çok olduğu hastalığından belli oluyordu. Abdülhak Hamid, Sağlık Yurdu'nun kapısında hastabakıcıyla konuşuyor; Aka Gündüz yüzlerce sigarasından bir tekini bile onun yanında içmiyordu. Şaşıyordu:

- Meğer seviyorlarmış benil! (Kuntay, 2005: 178).

Akif'in hastalığı yakın çevresinin ona gösterdiği bu ilgi ve sevgiye rağmen gün geçtikçe ağırlaşıyordu. Hasta yatağında bile insani ilişkilerini aksatmıyor, o noktadan sözlerini kullanmaya devam ediyordu. Nitekim onu yakından tanıyanlar ciddi bir konuya girmek istediğinde birkaç latife yaparak söze başladığını iyi bilirler. "Ortada bir ölüm hastası yoktu sanki! Şaka ediyor, bizim de etmemizi istiyordu (Kuntay, 2005: 178).

Çektiği tüm acılara ve hastalığının ilerlemesine rağmen kendisini ziyarete gelenlerin sıkıldığını hissedince söz arasında nükteli sözler söylemekten geri kalmıyordu:

Mehmet Akif hastanedeyken, Ferit Bey onu ziyarete gider. Sohbet ederlerken Akif güler ve dişlerinin bütün beyazlığı ortaya çıkar. Ferit Bey:

- Aman üstat, ne kadar beyaz dişlerin varmış, der.

Akif düşünmeden şu cevabı verir:

- Ben sana şimdiye kadar dişlerimi hiç göstermedim (Gür, 1999: 211).

Sirozdan karnı şişmiş haliyle bile kendisiyle latife yapmaktan geri kalmıyordu:

MEHMET AKİF ERSOY
Sanat / Kişiliği / Millî Mücadeledeki Yeri

Halkalı'dayken 'İstiskai batn'a (hayvanlarda içkembenin hava veya su ile şişmesi olayı) uğrayan ineklerin karnından 'trocart'la (hava ve su almaya yarayan veterinerlikte kullanılan alet) su alırdık; ben de onlara döndüm, karnımdan boyuna su alıyorlar (Kuntay, 2005:188).

4. Mehmet Akif'in Ölümü ve Cenazesi

Hastalık ilerledikçe Akif, âdeta bir deri bir kemik kalmıştı. Yorgunluğunun artması ve havaların soğuması üzerine tamamen Mısır Apartmanı'na yerleşmişti. Halden anlamayan bu sarıklîlet, vücudunu iyice güçsüz bırakmıştı. Beyrut'ta iken bir dostuna:

'Karaciğerim fena', demiş, sonra yaşını düşünerek teselli bulmuştu: "Ne mutlu bana, Peygamberimin yaşında öleceğim." (Kutay, 2005: 177). Akif sanki öleceği tarihi biliyor, peygamberimizin yaşında ölmek için dua ediyordu. Bu dua kabul görmüş olmalı ki Mehmet Akif, 27 Aralık 1936'da, Pazar günü akşamı, 63 yaşında Beyoğlu'ndaki Mısır apartmanında vefat etti. Akif'in ölümünden hemen önce bir yakın akrabası "son söylediği sözleri hatırlıyor musun?", sorusuna şu cevabı vermiştir:

"Evvelki gece saat 19.30'a kadar beraberdik. Yanında kızı ve refikası vardı. Daima olduğu gibi, memleket ve dünya siyaseti hakkında izahat istedi. Hatay'ın vaziyeti, İspanya'nın hali, Almanya'nın silahlanması etrafında birçok sualler sordu. Kendisine dilim döndüğü kadar izahat verdim. Gayet neşeliydi ve her zamankinden daha sıhhatli görünüyordu. Benim ayrılışımdan sonra, bir müddet de kızı ve refikası ile görüşmüş ve saat yirmiyi tam on geçe, müthiş bir buhran gelmiş. Eskiden de buhranlar geçirmemiş değildi. Hatta kendisini kıvrandıran müthiş ızdıraba dayanamayarak bağırıldığı bile oluyordu. Fakat bu sonuncu buhran hepsinden müthişmiş ve beş dakikadan fazla sürmüş. Acıdan kıvranan, bağırarak biçare Akif'e, berbat bir nefes darlığı gelmiş! Ve üstadın hayatına mal olan bu nefes darlığı, onun son sözleri söyleyebilmesine bile meydan bırakmamış" (Çantay, 2008: 410-411).

Ölüm üzerine Mithat Cemal Kuntay şunları nakletmiştir:

"Mısır Apartmanı'na koştum. Odasına giremiyorum. Kapının kenarına başımı dayadım. Kızı Cemile, damadı Ömer Rıza bir köşede ağlıyorlar. Buruşuk, boş bir karyola... Yerde tabut... Diz çökerek tabuttaki ölüyü öpen siyah giyinmiş bir kadın... Ayaağa kalkınca kadını tanıdım: Her gün beyazlar içinde görmeye alıştığım hastabakıcı" (Kuntay, 2005:191).

İstiklal Marşı şairinin cenazesine hükümet hiç ilgi göstermedi, hatta duyurulmadı. Neredeyse birkaç vefalı dostunun himmeti ile defnedilecekti. Resmî bir cenaze töreni yapılmadı. Fakat Türk milleti İstiklâl Marşı şairini unutmamış, kadirşinas Türk gençliğinin, Akif'in ölümünü haber almasıyla, hadise büyük bir cenaze merasimine dönüştü ve Akif'in tabutu eller üzerinde Edirnekapı Şehitliği'ne taşındı (Deliçay ve Katory, 2006:75).

MEHMET AKİF ERSOY

Sanatı / Kişiliği / Milli Mücadeledeki Yeri

Mithat Cemal Kuntay onun İstanbul'daki cenaze törenini şöyle özetliyor:

"Ertesi gün gazeteler, İstiklâl Marşı şairinin vefatını haber verdiler. Beyoğlu Hastanesi'nde gasl olunan cenaze öğleye doğru Beyazıt Cami'ne getirildi. Akif, hayatında olduğu gibi mematında da tiksindiği yapmacık ve resmi tavırlardan kurtulmuştu: Resmî kişiler ve kuruluşlar onun vefatı karşısında müspet en ufak bir kıpırtıda bile bulunmadılar. Cenaze Beyazıt'dan kalkacak. Oraya gittim. Kimse yok; bir cenazenin geleceği belli değil. Çok sonra birkaç kişi görüldü. Biraz sonra çıplak bir tabut geldi. 'Bir fukara cenazesi olmalı', dedim. O anda Emin Efendi Lokantası'nın sahibi Mahir Usta, elinde bir bayrakla cenazeye koştu. Sebebini anlamadım. Yine o anda yüzlerce genç peyda oldu. Üniversitenin büyük sancağına çıplak tabutu sardılar. Ellerimi yüzüme kapadım. Cenazeyi tanımıştım. Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılan tabut, üniversite gençlerinin bir ürperme manzarası alan elleri üstünde gidiyordu. Cenazenin arkasında yekpare bir karaltı yürüyordu; bunda bir damla 'teşkilat' yoktu; bunlar, bir işaretin, bir teşekkülün topladığı insanlar değildi; kendi kendilerine gelenlerin saflarıydı; sırf cenazeye gelmiştiler ve bu şahidi olmayan güzel dostluktu" (Şengüler, 1992: 368).

Cenaze törenini Eşref Edip Fergan şöyle nakletmektedir:

"Çıplak, örtüsüz, yalnız tahtadan ibaret bir tabut! Talebe büyük şairin tabutunu görünce hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Hele bazıları o kadar müteessir olmuşlardı ki tabutu kucaklıyorlardı. Bir kısım talebe etrafa dağıldılar. Biraz sonra ellerinde al bayraklarla geldiler. Tabutu bu şanlı al sancaklara sardılar. Onların üzerine de Kâbe örtüsü örtüldü. Çıplak bir tahta olarak gelen tabut, musalla taşında al sancaklarla, Kâbe örtüleriyle donatıldı" (Şengüler, 1992: 368-369).

Akif'in arabaya konmayan tabutu Edirnekapi'ya kadar ellerde taşındıktan sonra, kefenin üzerine bayrak sarılan na'sı Kur'an ve İstiklâl Marşı'yla defnedildi.

Defin işleminden önce Akif'in yüzünün maskını almak üzere genç heykeltıraş Ratib Âşir gençlerden izin istemiş ve mezara girerek merhumun yüzünü açarak alçı dökmüş, merhumun yüzünün kalıbını almıştı. Ratib Âşir bu masktan büyük şairin heykelini yapacaktır (Çantay, 2008: 402).

Sonuç

'Her nefis ölümü mutlaka tadacaktır' hükmüne uyan Akif, yakalanmış olduğu siroz hastalığı nedeniyle 27 Aralık 1936 yılında vefat etmiştir. Devrin hükümetinin sahip çıkmadığı Akif'e Türk Milleti sahip çıkmıştır. Sahipsiz bir cenaze olarak Beyazıt Camii'ne gelen Akif'in naaşı cenaze namazından sonra, Edirnekapi Mezarlığı'na on binlerce gencin omuzları üstünde, Kâbe örtüsü ve Türk bayrağına sarılarak taşınmıştır. İstiklal marşı ve Kuran'ı Kerim okunarak defnedilmiştir. İki yıl sonra mezarı üniversite gençliği tarafından yaptırılmıştır.

MEHMET AKİF ERSOY
Sanatı / Kişiliği / Millî Mücadeledeki Yeri

Resmî cenaze merasimi yapılmamıştır. Amerikan mandasını savunan, millî mücadeleye kayıtsız kalan birçok yazar ve şairi devlet töreniyle defneden hükümet Akif'e ilgisiz kalmıştı. 12 Mart 1921'de TBMM'de ayakta alkışlanarak kabul edilen İstiklal Marşı'nın şairi, hükümetçe yok sayılmış, o günkü Türkiye'nin gündeminden uzak tutulmuştur. Akif, Birinci Meclis'teki çalışmalarıyla muhalif kabul edilmiştir. Onu unutulmaya terk etmek isteyenlerin, onun şahsiyle bir alıp veremediği yoktur, onlar Akif'in fikri yapısına karşıdırlar.

Mısır'da yaşadığı yıllarda Türkiye özlemiyle yanıp kavrulan Akif, ölüm döşeginde bile yanındakilerden memleket meselesi ile ilgili bilgi istemiştir. Akif'in ölümü üzerine gençliğin göstermiş olduğu ilgi ve heyecan onun muhalifleri tarafından pek de hoş karşılanmamıştı. Bu yüzden ölümü sebebiyle hiçbir toplantı tertip edilmemiş, ancak 1938 yılı sonunda yurdun çeşitli bölgelerinde orta ve yüksek öğretimde onun için anma programları düzenlenmişti. Türk milletinin değerlerinin sözcüsü olan Akif'in yalnızlaştırılması ve ötekileştirilmesi çabaları, milletçe kabul görmemiştir. Tüm bunlara rağmen Akif, Türkiye'de resmî bir zorunluluk ve teşvik olmaksızın yıllarca en çok anılan ve sevilen kişilerden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- Aba, Veli (Ocak 2008). "Akif'in Doktoru Mahmut Kobaner". Hece, S.133, 573-574.
- Çantay, Hasan Basri (2008). Âkinâme. İstanbul: Erguvan Yayınevi.
- Deliçay, Tahsin ve es-Safsafy Ahmed el-KATORY (2006). "Mehmet Akif'in Mısır'daki Çalışmaları ve Kültürel Çevresi". Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.11, S.2, 71-83.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2007a). Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-1. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2007b). Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-2. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Gür, Âlim (Bahar 1999). "Mehmet Akif'ten Nükteler". Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.5, 195-223
- Kuntay, Mithat Cemal (1986). Mehmet Akif, Hayatı Seciyesi Sanatı. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kuntay, Mithat Cemal (2005). Mehmet Akif. İstanbul: L&M Yayınları.
- Sılay, Mehmet (2009). Seyyâh-ı Beyâban Mehmet Akif (Mehmet Akif'in Seyahatları). İstanbul: Erguvan Yayınları.
- Şengüler, İsmail Hakkı (1992). Mehmet Akif Külliyyatı 10. İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Tekin, Mehmet (2009). Mehmet Akif'in Düşüncesinde Dinî Yenilenme. I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu. 19- 21 Kasım 2008, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları. 517- 532.